

Nerzuk Ćurak

BOSNA NAKON DEJTONA: GEOPOLITIČKA ISKUŠENJA POSTMODERNE DRŽAVE

Rezime

U sedmoj godini svoje postdejtonske egzistencije, Bosna, nedovršena država Balkana, još uvijek predstavlja politički, ekonomski, sigurnosni i kulturni problem subregije (bivša SFRJ), regije (Jugoistočna Evropa), makroregije (Evropa) i panregije (amerikaniziranog svijeta). Autor nastoji odgonetnuti uzroke te problematičnosti, propitujući geopolitički kapacitet dejtonske Bosne i Hercegovine kao države koja nije država, bez obzira što se, temeljem međunarodnog prava, smatra državom. Nazivajući novu Bosnu i Hercegovinu *postmodernističkom dosjetkom geopolitičkog genija*, pisac ovih redova dovodi u pitanje dejtonsku konstituciju države, smatrajući taj oblik političkog uređenja predstavom države, a ne državom kao takvom. Takvo određenje suspendira mogućnosti Bosne i Hercegovine u globalizaciji kao univerzalnoj igri svijeta i pojačava uvjerljivost političkih i znanstvenih analiza koje sliku Bosne i Hercegovine grade preko «*imperijalizma mašte*». Samo u jednoj dimenziji ovaj tekst opravdava Dejtonski ugovor kao političko-pravni akt, samo u dimenziji okončavanja primor-

dijalnog nasilja Ugovor funkcionise kao parcijalan, iako značajan, prinos Ethosu zapadne civilizacije kao američke. U tom smislu autor i dolazi do neočekivanog zaključka koji korespondira sa evropskom prezentnom slabošću: “stara dama” samo proizvodi iluziju o sopstvenoj vojnoj moći; te moći ustvari nema, što dramatično utiče na sigurnost Bosne i Hercegovine kao države međunarodne zajednice za koju Bushova administracija ne pokazuje onu strast i interes koji su krasili Clintonovu administraciju.

1. Ugovor s đavlom

Dejtonski mirovni sporazum okončao je nezapamćeno nasilje u Bosni i Hercegovini. To je najvažnija atribucija ovog kontradiktornog povijesnog dokumenta koji je od Bosne i Hercegovine napravio *živući laboratorij (living laboratory)* geopolitike. Nagovijestivši mir, predmetni sporazum izdigao se iznad prethodnih pokušaja međunarodne zajednice da preduprijedi, odnosno zaustavi, bosanski oružani konflikt. Cutillerovo posredovanje, Vance-Owenov plan, Owen-Stoltenbergov plan, Washingtonski sporazum i plan Kontakt-Grupe¹ Bosni i Hercegovini nisu donijeli mir, već su samo nadahnuli nasilje. Uzrok posvemašnjeg poraza mirovnih posrednika bio je više nego uočljiv: Sjedinjene Američke Države su bosanskoj klanici pristupile neodgovorno i konformistički, prilagođavajući svoje diplomatske standarde drugima.

Tek kada su preuzeli vođstvo u bosanskoj krizi, podređujući druge balkanske politike sebi i racionalizirajući snagu i značaj Londona, Pariza, Berlina i Moskve u bosanskom konfliktu, posredovanje u

¹ O međunarodnim mirovnim planovima za Bosnu i Hercegovinu nakon disolucije SFRJ detaljnije vidi u: Kasim I. Begić, *Bosna i Hercegovina od Vanceove misije do Daytonskog sporazuma*, Bosanska knjiga, Sarajevo, 1997.

pregovorima između “zaraćenih strana” uozbiljilo se i od jedne neodgovorne međunarodne larpurlartističke promenade transformisalo se u ozbiljan i odgovoran instrument američke vanjske politike.

Serijom diplomatskih manevara uz umješno korištenje pregovaračke tehnike *mrkve i batine*, odnosno nagrade i kazne, Washington je za pregovarački sto doveo “mentore rata”, uvjerivši saveznike da Sjedinjene Države mogu i hoće zaustaviti rat na Balkanu. Ono što nije uspjela troma evropska diplomacija, uspjela je agresivna vanjska politika vodeće planetarne sile. Mirovni ugovor za Bosnu i Hercegovinu veliki je spoljopolitički uspjeh Clintonove administracije kojim je Bijela kuća poručila ostalim subjektima međunarodne politike da su Sjedinjene Države jedina ovovremena sila svijeta koja isijava globalnu moć.²

Da je to tako, potvrdili su i Milošević, i Tuđman, i Izetbegović, ratni lideri država u konfliktu, koji su, iako nevoljko, ambivalentno i sa pomiješanim osjećanjima trijumfa i poraza, primorani da stave svoj potpis na dejtonske papire. Nakon te ovjere, arhitekta Dejtonskog sporazuma, Clintonov izaslanik za specijalne diplomatske operacije

² Jedan od najutjecajnijih tumača i kreatora vanjske politike Sjedinjenih Država, savjetnik za nacionalnu sigurnost u administraciji predsjednika Cartera i redovni profesor na vašingtonskom univerzitetu “John Hopkins” Zbigniew Brzezinski, američku hegemoniju u svijetu i nad svijetom pripisuje superiornosti u četiri odlučujuća domena globalne moći – vojnom, ekonomskom, tehnološkom i kulturnom. Uravnoteženost ta četiri jahača Zemljine elipse omogućuje Sjedinjenim Državama da vladaju svijetom kao “hipersila”. Taj termin prvi je upotrijebio francuski ministar inostranih poslova Hubert Vedrine u intervjuu za *Le Nouvel Observateur* od 28. maja 1998. kazavši: “Samo jedna država – SAD – dominira na svim područjima i zato bih ja najradije rekao da je to ‘hipersila’. Ovim terminom nadilazi se kategorija supersile, koja pripada hladnoratovskom vokabularu i odnosi se na još nekoga pored SAD-a, te apostrofira da na kraju dvadesetog i u zoru dvadeset prvog stoljeća samo Amerika ima sve potrebne attribute dominacije. Detaljnije vidi u: Zbigniew Brzezinski, *Velika šahovska tabla*, (CID, Podgorica, 1999. Str. 14-32).

Richard Holbrooke, ponosno je mogao pozvati predsjednika SAD-a da objavi kraj rata protiv Bosne i Hercegovine.³

Nažalost, ustavnim aranžmanima u srcu američke vojne moći, u bazi Right Peterson, u gradu Daytonu, u američkoj saveznoj državi Ohio, 21. novembra 1995. godine, relativiziran je nagovještaj mira, jer je legitimna zakonodavna moć iznesena iz područja suvereniteta - same državne teritorije BiH, nudeći politologiji, znanosti o međunarodnim odnosima i međunarodnom pravu, zanimljiv metodološki eksperiment: Ustav jedne međunarodno priznate države koja je 22. maja 1992. godine zvanično primljena u članstvo Organizacije UN-a, donesen je izvan njenih granica, postajući, na neki neuhvatljiv način, međunarodna pravna konvencija! Nacionalni ustav jedne države nastaje kao oktroirana norma međunarodnog političkog sustava! Radi se o čistom revolucionarnom pristupu pravu. Ako bi parafrazirali Lenjina, mogli bismo kazati da je dejtonski ustav BiH volja vladajuće svjetske nacije, pretvorena u entitetski, državni i regionalni zakon (akt)! I čini

³ U domaćoj i inozemnoj literaturi, kao i u nekim zvaničnim aktima međunarodnih organizacija i institucija, različitim terminima opisan je bosanski konflikt 1992-1995. U upotrebi su *agresija*, *građanski rat*, *vjerski sukob*, *agresija sa elementima građanskog rata*, *građansko-konfesionalni rat*, *sukob civilizacija*, *međunarodni sukob*... Najbolju pravnu kvalifikaciju prirode sukoba dao je Međunarodni sud za istraživanje zločina počinjenih na prostoru bivše Jugoslavije koji, je u najmanje dvije presude konflikt u BiH okarakterisao kao međunarodni sukob, što može (mada ne mora) sankcionirati agresiju. No, jednu od najpreciznijih detekcija uzroka napada na našu zemlju i uvjerljiv kategorijalni sud o bosanskom konfliktu, koji nadilazi jednodimenzionalnu pravnu kvalifikaciju proizvedenog nasilja, izrekao je dr. Rusmir Mahmutćehajić uvođenjem u javnu upotrebu iskaza **rat protiv Bosne i Hercegovine**. Tako iskazani sud supsumira sve druge atribucije bosanskog sukoba jer u sebi sadrži i vanjsku dimenziju organiziranog nasilja protiv suverene države, ali i unutrašnju dimenziju razgradnje BiH od strane tuzemnih nacionalističkih i monoetničkih politika. Vidjeti više u Mahmutćehajićevim knjigama *Čitanje historije i povjerenje u Bosni*, *Kriva politika*, izdavač: Radio Kameleon, Tuzla, 1998., uz suizdavaštvo DID Sarajevo i Durieux Zagreb te u: *Sarajevski eseji*, Durieux, Zagreb, 2000, naročito poglavlje *Sedam "U" ili "PROTIV"*, str. 189-214.

se da ne bismo pogriješili.⁴ Drugo je pitanje da li je moglo drugačije, ali u ovoj analizi ne interesuje nas ono što nije bilo, već ono što jeste ušlo u povijest i naše stvarne živote.

To što je “ušlo u nas”, kao naš pojedinačni i kolektivni ugovor s državom, jeste dejtonska, odnosno postdejtonska Bosna i Hercegovina. Njena državna konstitucija, pod dugotrajnom supervizijom međunarodne zajednice, označava prekretnicu od koje više ništa neće biti isto u daljem preuređivanju višenacionalnih i posttotalitarnih država nastalih na razvalinama komunističkog carstva.

2. Globalizacija Balkana ili imperijalizam mašte

Veliki posao demokratizacije i izgradnja novih državnih struktura čeka balkanske i druge evroazijske postkomunističke nacije. Balkan je i u tendenciji i u latenciji, i imaginarno i stvarno, i realno i moguće, polje (ne)kontroliranog nasilja. Konflikti na ovom poluotoku primarno su teritorijalno-osvajачke naravi, implicirani hegemonijom različitih velikodržavlja.⁵

⁴ Američki kreatori dejtonskog Ustava Bosne i Hercegovine upoznati su, u to nema gotovo nikakve sumnje, sa kulturnom knjigom Maurice Jolyja *Dijalog u paklu između Machiavellija i Montesquienua*, u kojoj Joly Machiavelliju, tom guruu političkog despotizma, pripisuje sljedeću misao: “A gdje ste i kada vidjeli da je neki ustav, dostojan tog imena i uistinu trajnije naravi, bio rezultat narodnog vijećanja? Ustav treba u cijelosti biti proizvodom jedne jedine glave, ili je, u protivnom osuđen na propast. Bez sklada i povezanosti među svojim djelovima, bez praktične snage, nosio bi nužno biljeg svih slabosti u gledanjima onih koji su sudjelovali u njegovu stvaranju. Ustav, još jednom da kažem, može biti djelo samo jednoga; nikada nije bilo drugačije, i kao dokaz podastirem povijest svih utemeljitelja carstava: primjer(...) Solona, Likurga, Karla Velikog, Friedricha II, Petra I.” (Maurice Joly: *Dijalog u paklu između Machiavellija i Montesquienua*, Feral Tribune, Split, 1997, str. 73-74)

⁵ U jeku rata protiv Bosne i Hercegovine harvardski profesor Samuel Huntington objavio je 1993. u prestižnom američkom časopisu za vanjsku politiku *Foreign Affairsu* članak pod naslovom *Clash civilizations? (Sukob civilizacija?)*, koji će uzdrmati intelektualnu i političku javnost svijeta novim politološkim predstavama o starim pitanjima rata, agresije, imperijalnim osvajanjima te općenito uzrocima konflikta među državama–nacijama.

Ta velikodržavlja sada spavaju, uhvaćena u sigurnosnu mrežu moćnih evroatlantskih protektora našeg poluotoka. Da li će ih nova konstelacija snaga na Balkanu eutanizirati, pitanje je na koje će odgovor stići iz budućnosti. “Velika Srbija”, “Velika Hrvatska”, “Velika Albanija”, “Velika Makedonija”, “Velika Bugarska”, “Velika Grčka”, “Velika Turska” – sintagme su u kojima sada, na početku novog stoljeća, nema, nasreću, značajnijeg geopolitičkog i geostrateškog sadržaja. Zato se tim pitanjima mogu baviti tek *kafanski stratezi*, jer

Izniman odjek toga teksta utjecat će na autora da nastavi istraživanje koje će rezultirati knjigom **Sukob civilizacija i preustroj novog svjetskog poretka**, prevedeno na mnoge svjetske jezike. Generalna hipoteza tog provokativnog naučnog štiva počiva na antitezi dosadašnjoj općeprihvaćenoj politološkoj tezi koja kaže da su uzroci sukoba između država – nacija kao subjekata međunarodnog prava primarno teritorijalno-osvajačke naravi s ciljem širenja zone utjecaja i eksploatacije prirodnih i proizvedenih resursa od strane jačeg; Huntington ove razloge sukoba, koje možemo atribuirati kao klasične, relativizira, suprotstavljajući im sljedeću antitezu: u budućnosti (koja je počela) konflikti neće izbijati zbog ideološko-političkih razloga, blokovske podjele svijeta, osvajačkih apetita za drugim teritorijama i slično, nego će dominantno izvori sukoba biti generirani iz civilizacijskih razloga: “Fundamentalni izvor sukoba u novom svijetu neće biti primarno ideološke niti primarno ekonomske naravi. Velike podjele među čovječanstvom i dominirajući izvor sukoba bit će kulturne naravi. Nacionalne države ostat će najmoćniji akteri u svjetskim stvarima, ali će se temeljni sukobi i konflikti svjetske politike događati među narodima i grupama različitih civilizacija. Sukob civilizacija vladat će svjetskom politikom. Sporne krive linije između civilizacija bit će borbene linije budućnosti.” (str. 18)

Jednu od tih “borbenih linija budućnosti” Huntington “prepoznaje” i na Balkanu, kojim teče sporna linija između zapadnog kršćanstva, s jedne strane, i pravoslavnog kršćanstva i islama, s druge strane, i to tako da, navodno, koincidira sa historijskom granicom između Habsburške i Otomanske imperije i, naravno, ne podrazumijeva (ta sporna linija) da su civilizacije iza “limesa” (pravoslavlje i islam) u stanju dijaloga, već stanju sukoba.

I najnoviji rat protiv Bosne i Hercegovine ovaj harvardski profesor zavodljivo interpolira u globalnu sliku sukoba civilizacija, navodeći kao dokaz dojmljivu pojavnu sliku - da su pravoslavne Srbe pomagali pravoslavni Rusi i Grci, Bošnjake muslimane arapski i općenito islamski svijet, a katoličke Hrvate moćna katolička zajednica. Međutim, ta, od negirajućih činjenica, očišćena idealna slika uzroka sukoba nije tačna. Npr. Bošnjake muslimane pomagale su najmoćnije i najrazvijenije zemlje katoličkog i protestantskog svijeta (Vatikan, Italija, Njemačka, SAD, Holandija...), čak i zemlje iz sasvim drugačijeg civilizacijskog kruga

se “futurističke konstrukcije mogu provjeriti samo u svijetu u kojem se ne dešava ništa značajno”⁶. S druge strane, “jalov je svaki pokušaj da se pobjegne od čemera sadašnjosti(...) u anticipirani zaborav (...) budućnosti”⁷.

Ako postoji krajolik svijeta u kome se permanentno dešava nešto značajno, skopčano sa tegobom svakidašnjice, i u kome je “budućnost

(Japan), a, po Huntingtonovoj teoriji, to se uopće nije desilo. Dotičem se ove uznemirujuće knjige, kojoj, inače, ne manjkaju trenuci blistavosti, da bih osnažio stav da sukobi na Balkanu pripadaju klasičnim konfliktima, onima koje su Alvin i Heidi Toffler imenovali kao sukobe prvog ili agrarnog talasa i drugog ili industrijskog talasa u okviru talasne teorije konflikata. Rat protiv BiH primarno je bio rat za otcjepljenje njenog državnog teritorija, ideološki i politički zasnovan na velikodržavnim konceptima. Kao “logistička podrška” tim nakanama upregnuta je i sva zavodljivost simboličkog, heraldičkog, konfesionalnog, pri čemu su političke elite prljavo instrumentalizirale “sindrom srodne religijske duše” (moja parafraza Huntingtonovog “sindroma srodne zemlje”), zlopotrijebivši kolektivno sveto za potrebe svog grupnog i individualnog profanog. Dakle, nije civilizacijski identitet, određeno civilizacijsko zajedništvo na zasadama pravoslavlja, dovelo do rata protiv BiH, nego je, kad već postoji u svojoj za srpske velikodržavne ciljeve poželjnoj formi, iskorišteno i zlopotrijebljeno kao duhovno, pogonsko gorivo rata. Detaljnije o sukobu civilizacija i Bosni unutar te paradigme vidi u spomenutoj knjizi *Sukob civilizacija i preustroj novog svjetskog poretka, Izvori sutrašnjice*, Zagreb 1998. a o agrarnom i industrijskom civilizacijskom talasu i ratovima koji iz njih proistječu vidi u: Alvin i Heidi Toffler: *Rat i antirat*, Paideia, Beograd 1998. godina, str 8. 18-26 i 33-45).

⁶ Ovo je izvorno misao Hannah Arendt. Citiram je prema knjizi: Michel Foucher, *Evropska republika*, Stubovi kulture, Beograd 2000, str. 9.

⁷ Hannah Arendt, *Istina i laž u politici*, Filip Višnjić, Beograd 1994., str. 8.

(tek) metafizička činjenica, a sadašnjost je užasna”⁸ onda je to Balkan ili, u novoj političkoj geografiji koja je u funkciji globalizirajućeg i univerzalizirajućeg svijeta, Jugoistočna Evropa.⁹ To je poželjniji i ugodniji upotrebnii termin za zapadno javno mnijenje. Jugoistočna Evropa je eufemizam za Balkan. Balkan pripada “imperijalnom diskursu”¹⁰, a Jugoistočna Evropa postimperijalnom, odnosno diskursu globalizacije.

Što je uopće globalizacija? Da li ovaj pojam i njegov sadržaj stanuju u dugotrajnoj povijesti čovjeka ili je “stvar uzela maha” suviše kasno da bi bila pojmljena u historijskoj perspektivi? Nećemo pogriješiti ako globalizaciju povijesno kontekstualiziramo i potražimo njene korijene

⁸ Misao Zbigniewa Herberta, poljskog pjesnika, citirana prema: Mirko Kovač, *Evropska trulež*, Prosveta, Beograd 1986. str. 89.

⁹ Ovaj termin zahtijeva određenje. Kao geografski pojam, on u sebe uključuje balkanske zemlje, među kojima Slovenija, Hrvatska, pa i Rumunija, “bježe” od “balkanske sintagme” i vide sebe u prostoru Srednje Evrope, do koje se lakše dolazi kroz političku i kulturnu pripadnost jugoistočnoj Evropi, nego kroz pripadnost Balkanu. U tradicionalističkom tumačenju geografije u jugoistočnu Evropu ulaze Grčka, Albanija, Turska, Bugarska, Rumunjska i teritorij bivše SFRJ, odnosno današnjih pet nezavisnih država: Hrvatska, Slovenija, BiH, SR Jugoslavija i Makedonija. No, tom “prostornom” identitetu valja pridružiti i tzv. kooperacijski identitet koji izvire iz sigurnosnih angažmana za ovu regiju i na osnovu tog elementa “istraživači iz Europske strategijske skupine Zapadne unije ubrajaju Bugarsku, Rumunjsku, Albaniju i četiri zemlje s područja bivše Jugoslavije: Hrvatsku, BiH, Bivšu Jugoslovensku Republiku Makedoniju i Srbiju s Crnom Gorom.”

Indikativno je isključivanje Slovenije iz ovog trusnog regiona, što, na krajnje individualan način (u pitanju je samo ta država), favorizira društveni i ekonomski razvoj nad geografskom zadatošću. Naime, Slovenija iako ne može izmjestiti svoju prostornu egzistenciju, po mnogobrojnim analizama izdvaja iz ove skupine država, upravo zbog stupnja socijalnog razvoja, koji joj je omogućio približavanje NATO-u i Evropskoj uniji, neovisno o njenoj teritorijalnoj ukorijenjenosti u prostor Balkanskog poluotoka. Vidi detaljnije u: Radovan Vukadinović, *Američka politika na Jugoistoku Evrope*, Gaudeamus, Mostar, br. 1-2, prosinac 1999. str. 13-27. Također, o različitim dimenzijama upotrebe termina *Jugoistočna Evropa* vidi i u: Maria Todorova, *Imaginarni Balkan*, Biblioteka XX vek, Beograd, str. 56 – 60.

¹⁰ Vidi: Maria Todorova, *Imaginarni Balkan*, Biblioteka XX vek, Beograd, 1999. str. 317.

u prošlosti, jer je u drugačijoj formi već boravila među ljudima: “Potrebno je prisjetiti se Brodela ili sjetiti se razdoblja merkantilizma u 16. i 17. stoljeću, razdoblja izgradnje carstava tokom 19. stoljeća, te velikih ‘tržnica’ Đenove, Amsterdama i Londona koji su predstavljali središta svjetskih finansijskih mreža.”¹¹

Na tragu slike iz prethodnog citata zaključujemo da je suvremena globalizacija prostorna i vremenska, kvantitativna i kvalitativna radikalizacija sličnih procesa iz prošlosti. Te procese u najvećoj mjeri započeli su i usmjeravali moćni ekonomski krugovi koji i danas određuju tempo globalizacije, potvrđujući da se “globalizacija života, kao planetarni megatrend, događa, prije svega, u sferi materijalne proizvodnje, i to izgradnjom ‘(...) globalnog ekonomskog sustava koji nadilazi kontrolu bilo koje pojedine države (čak i one dominantne)’.”¹²

U ovom slučaju kao kontrolor pojavljuje se *kapital*, koji supsumira sve ljudske egzistencije i kao “treće oko”, kao “Nil globalizacije teče do svih dijelova svijeta”¹³, oblikujući taj svijet sukladno zahtjevima svog egoističnog karaktera. Ako je kapital (a jeste) “*sebični gen*” globalizacije, onda globalizacija kao takva zavisi od svog *rodnog gena*, baš kao što život zavisi od genskih struktura. Kako se kapital, za razliku od ljudskog gena, ne može klonirati (kloniranje = hiperinflacija!) već samo širiti kroz prostor i vrijeme, globalizacija je, najvjerovatnije, nezaustavljiv i nepovratan proces, blisko povezan sa napredovanjem čovjeka i kapitala kroz historiju.¹⁴ Jedino bi entropija kapitala dovela i do en-

¹¹ Đorđo Rufolo, *Socijaldemokratija i globalizacija*, *Socijaldemokrat*, Sarajevo, septembar 2000, br. 4., str. 72.

¹² Esad Zgodić, *Kult suvereniteta*, Feb., Sarajevo, 1997, str. 295.

¹³ Đorđo Rufolo, citirani tekst, str. 73.

¹⁴ Lester R. Brown primjećuje da “(...) identifikacija i lojalnosti pojedinca moraju prekoračiti granice nacionalne države i obuhvatiti cijelo čovječanstvo. Čovjek je naprosto došao do posljednje stepenice u dugom napretku svoje egzistencije kao vrste”. (Navedeno prema: Esad Zgodić, citirano djelo, str. 297.)

tropije globalizacije, što, naravno, ne implicira ponovni trijumf nacije - države već prostornu hiperpartikularizaciju koja bi uništila *homogenost svijeta* kao *heterogenog globalnog prostora* i proizvela *patriotizam* skvera, ulice, sokaka, što je, u biti, povratak barbarizma i entropija čovjeka. Zahvaljujući toj pretpostavci, najmoćniji subjekti globalizacije (multinacionalne korporacije i međunarodni ekonomski i strateški sistemi...) njene pogubne strane¹⁵ kompenziraju "prednostima i mogućnostima" kao što su "promoviranje zajedničkog razumijevanja, otvorenosti spram novih ideja, tolerancije i koegzistencije, jer ekonomski proces koji zahvaća robe, kapital i ogromne fluktuacije ljudstva (...) neće se desiti u izolaciji, već će biti praćen prije svega globalizacijom informacija, predstava i osjećanja"¹⁶. To je *važni prtljag* koji globalizacija nosi sa sobom, izdižući se iznad svoje dominantne kapital-egzistencije u ravan najvažnijeg povijesnog procesa današnjice. Taj proces nije mimoišao ni Bosnu i Hercegovinu.

Globalizacija je fenomen koji zaslužuje našu punu pažnju, jer zapljuskuje i mentalne i stvarne obale Bosne, uvodeći nas u svijet nadnacionalnog ujedinjavanja koji prelazi granice suverenih država.

Iako je teorijski koncept globalizacije uobličen tek u osamdesetim i devedestim godinama 20. stoljeća kroz teoriju globalizacije Rolanda Robertsona, o ovom povijesnom fenomenu napisana je respektabilna i relevantna literatura, pa, slijedeći tu široku teorijsku osnovu, hrvatski

¹⁵ "Sa ekonomskog stajališta, ogroman tok kapitala kog generira globalizacija očito se ne distribuira podjednako. Prirodno je da se najveći dio investira u zemlje u kojima su politički, društveni i kulturni uslovi, kao i zalihe prirodnih resursa takve da pogoduju zamahu tržišne ekonomije. Tu je prije svega riječ o zemljama Dalekog istoka, Jugoistočne Azije i Latinske Amerike. Bliskoistočni islamski svijet i cijeli afrički kontinent isključeni su ili su ostavljeni po strani (...)Dihotomija između privilegiranog svijeta(...) bogate manjine i siromašnih masa Trećeg svijeta fragmentira se u kompleksniju, ne i manje opasnu mapu nejednakosti. (Đorđo Rufolo, citirani tekst, str. 74.)

¹⁶ Isto, str. 73.

filozof Davor Rodin 1999. zaključuje da je riječ o “novoj znanstvenoj paradigmi”¹⁷.

U temelju globalizacije je “transgranični proces”¹⁸ koji zahvata politiku, demografiju, ekonomiju, ekologiju, sigurnost, komunikologiju, kulturu itd. i, kao takav, korespondira sa regionalnim, nadnacionalnim, svjetskim, izazivajući državu-naciju i *nacionalno društvo* na povijesni, ili, u najmanju ruku, konkurentski dvoboj. Ulrich Beck zapaža: “Time se misli na dva temeljna činjenična stanja: prvo, na ukupnost nenacionalno-državnih politički organiziranih socijalnih odnosa i odnosa vlasti; drugo, na iskustvo življenja i djelovanja *preko državnih granica*. Rastvara se jedinstvo države, društva i individue koje zastupa prvi modernizam. Globalno društvo ne misli globalno *državno* društvo ili globalno ekonomsko *društvo*, već bezdržavno društvo, tj. jedno agregatno stanje društva za koje jamstva teritorijalno-državnog uređenja kao i pravila javne legitimirane politike, gube obvezatnost(...). Konkurentan odnos između državnih i transnacionalnih sudionika utječe da između nacionalnih i globalnih društava ne postoji ‘ili-ili’, nego da između ta dva društvena oblika postoji subverzivan odnos uzajamnog potiskivanja i sumnje.”¹⁹

Bosna je, oslobođena mitologije države-nacije, kao netipična nacionalna država, bez titulirane državne nacije, onaj *nacionalni teritorij* na kojemu “pjesnici globalizma”²⁰ *perom* (Evropska unija i njene institucije, UN i njene službe, OHR, OSCE, NGO...) i *mačem* (NATO), uz najmanje otpora, “potiskivanja i sumnje”, mogu

¹⁷ Globalizacija, Zbornik, priredio Anđelko Milardović, Pan Liber, Osijek-Zagreb-Split, 1999, str. 9.

¹⁸ Isto, str. 10.

¹⁹ Isto, str. 108-109.

²⁰ “Dok pjesnici i intelektualci ekonomski zaostalih regija pišu nacionalne himne, pjesnici i intelektualci država Trećeg talasa (najrazvijenije države svijeta, op.a.) pjevaju o prednostima svijeta ‘bez granica’” (Alvin i Heidi Toffler, *Rat i antirat*, Paideia, Beograd, 1998. str. 26.)

konstituirati *novu* zajednicu, eksperimentalnu državu u globalnom optičaju.

Razumljivo je, stoga, prihvatanje zapadnog, globalnog poli-strateškog²¹ uma da ideja Jugoistočne Evrope, ideja regionalnog pakta, započne svoju (ne)moguću transnacionalnu misiju iz države koja se, mimo svoje volje, permanentno raspada, ali se, pod budnim okom *proizvođača globalizacije*, istovremeno i skuplja: “Okupili smo se u Sarajevu 30. jula 1999. godine da podržimo ciljeve i principe Pakta stabilnosti Jugoistočne Evrope, koji je pokrenula Evropska unija, usvojenog u Kelnu 10. juna 1999. godine(...)”²²

Pakt stabilnosti za Jugoistočnu Evropu teorijski i praktično²³ pripada globalizacijskim procesima kao postimperijalnim i intencijom i potencijalom nadilazi zamke *balkanizacije*²⁴ shvaćene kao iracionalna etnička fragmentizacija i partikularizacija. No, sukladno gnoseološkim

²¹ Termin *polistrategija* pripisuje se poljskom autoru Jozefu Kukulki. Izražava koncept univerzalne i sveobuhvatne stratezijske analize koja u sebe uključuje i političku, i diplomatsku, i sigurnosnu, i ekonomsku sferu, odnosno sva “unutrašnja i vanjska područja koja ćemo nazvati polistrategijom”, Vidi: Radovan Vukadinović, *Nuklearne strategije supersila*, August Cesarec, Zagreb, 1985. str. 13.

²² Izvod iz prve tačke Deklaracije Samita Pakt stabilnosti usvojene na oficijelnom skupu šefova država i vlada zemalja te šefova međunarodnih organizacija i agencija. Citirano prema časopisu *Odbrana*, Sarajevo, novembar 1999. str. 165.

²³ Jedan od ključnih problema balkanskih država i regije kao takve izvire iz neorganiziranosti državnih aparata i nevladinog sektora, odnosno neprimjenjivanja ili pak površnog primjenjivanja znanstvenih postulata teorije organizacije i teorije sistema u bivstvujućoj praksi, što nas vodi ka zaključku o odvojenosti univerziteta i naučnih instituta od života u njegovom totalitetu, pa je Balkanu, balkanskoj civilizaciji i BiH unutar njih potrebna ‘prakseologija’, tj. nauka o akciji, koja bi dala “karakter svjesnosti i proračuna odlukama pomoću kojih se želi postići prevaga izvjesne politike”, što bi zaustavilo dalji proces degeneracije država i društava, ponaosob bosanskog društva i države. O prakseologiji detaljnije vidjeti u: Andre Beaufre *Uvod u strategiju*, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1968; godina, citirani dio str. 14-15 i Raymond Aron, *Mir i rat među narodima*, Golden marketing Zagreb, 2001., Četvrti dio *Prakseologija*, str. 651-858.

²⁴ O različitim aspektima termina balkanizacija vidi u: Marija Todorova, *Imaginarni Balkan*, Biblioteka XX vek, Beograd, 1999. str.64 -72.

zahtjevima ovoga rada, koji je interdisciplinarne naravi, koristim oba termina – i Jugoistočna Evropa i Balkan, jer bez obzira na prethodnu i nužnu apologiju recentne upotrebe pojma Jugoistočna Evropa²⁵, Balkanci ne bi smjeli dozvoliti redukciju pojma koji je ispunjen višedimenzionalnim značenjima i koji je naprosto tu, sa svim svojim predstavama. Dakle, što je Balkan?

“Veći dio Jugoistočne Europe vrletne su planine razdvojene dubokim riječnim dolinama. Uz tu je regiju vezan i kulturno-povijesni naziv Balkan. Riječ Balkan, ‘planina’ donijeli su Turci, koji su ovdje vladali 500 godina, sve do početka 20. stoljeća. Od 1918. do 1991. sve su zemlje regije, uz Hrvatsku i Sloveniju, bile dio novostvorene Kraljevine SHS, kasnije Jugoslavije. Samo je Albanija ostala neovisna. Pod maršalom Titom napetosti između naroda različitih kultura držane su pod nadzorom. Njegovom smrću, kao i nestankom komunizma u Evropi, probuđeni su stari sukobi. To je dovelo do raspada Jugoslavije i rata koji je trajao od 1991. do 1995.”²⁶ Tako, uz primjetnu dozu atlaske simplifikacije, piše u hrvatskom izdanju *Geografije svijeta* izdavačke kuće *A Dorling Kindersley Book*.

Taj uprošćeni pristup predominantna je odlika zapadne literature o Balkanu koja ovo “raskrižje kultura” uglavnom nije ni predstavljala kao dinamični, propulzivni, za Evropu korisni region, već su zapadnjački pisci, novinari i naučnici, izdašno inficirani “*imperijalizmom mašte*”, (Vesna Goldsworthy) tretirali ili tretiraju Balkan kao zaleđeni entitet u povijesti. To je projicirani, a ne stvarni Balkan. Todorova piše: “Balkan ima moćnu ontologiju koja zaslužuje ozbiljno i kompleksno proučavanje, a to je ontologija stalne i duboke promjene. Ako ovu zamrznutu viziju Balkana ne želimo da okarakterišemo kao proizvod

²⁵ O geografskoj, historijskoj, geopolitičkoj, psihološkoj, žurnalističkoj i inoj pozadini upotrebe termina Jugoistočna Evropa za Balkan vidi u citiranom djelu M. Todorove, str. 56 – 60.

²⁶ Simon Adams – Anita Ganeri – Ann Kay, *Geografija svijeta*, Znanje, Zagreb, 1998. str. 124.

površnog, osornog ili razmetljivog žurnalizma, mogli bismo reći da je ona (ta zamrznuta slika, op. a.) ipak više od stereotipa(...) Zamrznuta slika Balkana, određena opštim parametrima iz doba oko Prvog svjetskog rata, reprodukovana je gotovo bez ikakvih varijacija tokom sljedećih nekoliko decenija i funkcioniše kao zaseban diskurs.”²⁷

3. Država dosjetka: Trijumf političke instalacije

U novim, netradicionalističkim tumačenjima evropskog identiteta i političkim, ekonomskim, sigurnosnim i kulturnim nastojanjima da se on proširi na Istok radi dosezanja krajnjih tačaka evropskog “duha i tijela”, teži se realizaciji De Golove vizije “evropske solidarnosti od Atlantika do Urala”.²⁸ Njoj treba pridružiti odgovornu američku viziju Zbignieva Brzezinskog o evroazijskoj šahovskoj ploči koju najjači geopolitički igrač – SAD, sa svim, već spomenutim aspektima globalne moći ne može napustiti, jer bi to, zbog svekolike uključenosti Washingtona u svjetske poslove, proizvelo anarhiju²⁹ na prostoru najveće kopnene mase svijeta, što bi spriječilo realizaciju jedne i jedine prave Evrope od Atlantika do Urala. A “Sjedinjene Države su uvijek izražavale svoju odanost ideji ujedinjene Evrope. Još iz vremena Kenedijeve administracije, uobičajeno oslovljavanje je bilo sa ‘jednako partnerstvo’. Zvanični Washington stalno je iznosio svoju želju da vidi da Evropa postaje jedinstven entitet, dovoljno moćan da može da podijeli sa Amerikom odgovornost i teret globalnog vođstva.”³⁰

²⁷ Maria Todorova, *Imaginarni Balkan*, Biblioteka XX vek, Beograd, 1999. str. 316.

²⁸ Michel Foucher, *Evropska republika*, Beograd, 2000, str. 12.

²⁹ “Iznenadna pojava prve i jedine globalne sile stvorila je takvu situaciju u kojoj bi isto tako brzi nestanak njene supremacije – ili zbog toga što bi se Amerika sama povukla ili zbog iznenadne pojave nekog uspješnog rivala – stvorio bi opštu međunarodnu nestabilnost. Kao rezultat nastala bi globalna anarhija”. Zbigniew Brzezinski, *Velika šahovska tabla*, CID Podgorica, str. 33.

³⁰ Isto, str. 49-50.

Evropa to ne može učiniti, ne može se prometnuti u američkog globalnog (kontrolisanog) partnera bez stabilnosti najkonfliktnije regije, pa je razumljivo zašto je Sjedinjenim Državama strateški važno da budu prisutne u Jugoistočnoj Evropi. Radovan Vukadinović dobro primjećuje: “Američki angažman u Jugoistočnoj Evropi danas ima već svoje jasno izražene diplomatske, političke, vojne i gospodarske instrumente čvrsto postavljene u smjeru ostajanja na ovom području. Iako je snaga i veličina, kao i dinamika upotrebe tih instrumenata različita, oni su transparentni i u odnosu npr. na aktivnosti EU znatno snažniji.”³¹ Tako se Sjedinjene Države pojavljuju kao garant mirne, “*sutra ujedinjene*” Evrope, ali ne iz razloga političkog altruizma, nego iz potrebe Washingtona da stratešku šansu koju je dobio nametanjem Dejtonskog ugovora, materijalizira na duže vrijeme, trajnije ostajući “čak bez obzira tko će biti u Bijeloj kući”³² u prostoru koji kao cjelina ima strategijsku važnost “glede pristupa i povezanosti s bitnim točkama tekućeg američkog vanjskopolitičkog angažmana (Bliski istok, kaspijsko područje, Golf, istočni Mediteran)”³³.

No, bez obzira na različite razloge prisustva SAD-a i EU u našem dijelu svijeta, njihov *zajednički interes* nije u koliziji sa nacionalnim interesima zemalja jugoistočne Evrope, uključujući i postdejtonsku BiH. Države na jugoistoku evropskog kontinenta vide sebe u skoroj budućnosti kao dio transatlantske i evropske političke, sigurnosne, ekonomske i civilizacijske mreže.³⁴ Kao dio te mreže, one bi bile pod

³¹ Radovan Vukadinović, citirani tekst, str. 25.

³² Isto, str. 26.

³³ Isto, str. 26.

³⁴ “Narodi Balkana zaslužuju priliku da svoju tragičnu prošlost ostave iza sebe. Europske nacije koje su uspjele sa svojih leđa zbaciti mučni teret vlastite povijesti moraju, zbog svog osjećaja ljudskosti, svog dostojanstva i svoje mirne savjesti, pomoći nemoćnim narodima na ovom području da nadvladaju svoje trenutačne nevolje i pretvore krvavi Balkan prošlosti u jugoistočnu Europu budućnosti.” (*Nedovršeni mir: Izvještaj međunarodne komisije za Balkan*, Hrvatski helsinški odbor za ljudska prava, Pravni centar FOD BiH, Zagreb – Sarajevo, 1997. str. 176.)

kontrolom SAD-a i EU, riješen problem na putu integracije različitih etnija, država i nacija u “evropsku republiku” *Sjedinjenih Američkih Država*. Bio bi to rezultat vrijedan ironijskog divljenja: Evropa zadovoljna svojim ujedinjenjem, Amerika zadovoljna *svojom* Evropom. No, realnost je prijetnja sanjajućoj budućnosti: u sedmoj godini svoje postdejtonske egzistencije Bosna, *nedovršena država Balkana*, politički je, ekonomski, sigurnosni i kulturni problem subregije (bivša SFRJ), regije (Jugoistočna Evropa), makroregije (Evropa) i panregije (amerikaniziranog svijeta).

Zbog nemogućnosti da ovako oblikovana dosegne puni kapacitet poželjne državne zajednice za svoje građane, i bez šansi da se, etnički raspolučena, ostvari kroz jedinstven nacionalni interes shvaćen na zasadama Francuske buržoarske revolucije u relaciji nacija – država, Bosna i Hercegovina teško se može suprotstaviti političkoj i vojnoj intervenciji međunarodne zajednice koja svojim pragmatičnim odnosom institucionalizira novu BiH, operacionalizirajući političko-povijesni paradoks: zemlja koja se prvi put spominje već u 10. vijeku u djelu bizantijskog cara Konstantina Porfirogeneta *O upravljanju carstvom (De administrando imperio)* i konstituirala se kao uspješna srednjovjekovna država stoljećima kasnije, na kraju drugog milenija, oblikuje se kao *nehistorijska* državna zajednica koja je, takva kakva je, mogla nastati i bez veličanstvene povijesne drame BiH, u vakuumskom prostoru, kao svojevrsna politička instalacija, kao ad hoc odgovor na izazove vremena.

Šta to znači?

Umjesno je poređenje sa suvremenom umjetnošću, koja je stigla do stupnja netaletrane dekonstrukcije, iznevjeravajući, pod teretom motivacijske praznine “kraja historije”, *božansko načelo* Lijepog i pragmatizirajući estetsko kroz lakonske odgovore, kroz trenutne dosjetke, kroz jednodimenzionalnu horizontalnu percepciju života, pri čemu se ta evidentna kriza klasičnog duha tumači kao emanacija čovječanskog genija. To je i razumljivo jer najbolji dio suvremene

umjetnosti nisu *umjetničke kreacije kao takve već objašnjenje* koje o svome djelu daje sam *umjetnik* preuzimajući ulogu *kritičara*.³⁵

I postdejtonska BiH je, sukladno ovom principu, postmodernistička dosjetka geopolitičkog genija koji je eksplodirao u Dejtonu etablirajući državni provizorij pod krinkom suvremene samoodržive države. To znači da najbolji dio Dejtonskog mirovnog ugovora nije nova bosanskohercegovačka država kao kreacija tvoraca Sporazuma, kao njihovo geopolitičko djelo, već je kreatorско objašnjenje tog djela (BiH) i njegovih (njenih) mogućnosti, u kvantitativnom smislu, daleko iznad same izvedbe, što je u konačnici proizvelo krizu djela, krizu BiH, jer objašnjenje ne može nadomjestiti ono čega zbiljski nema: “Najveća kritika mirovnog sporazuma dolazila je od onih koji su se pitali o centralnoj premisi da li Bosna treba ili može biti izgrađena kao jedinstvena, multietnička zemlja. Bilo je moderno da se kritičari Daytona prepiru kako to nije ostvarivo i da Sjedinjene Države treba da prihvate, ako ne i ohrabre, podjelu Bosne duž etničkih linija. Iako je Dayton bio uspješan sporazum o obustavi vatre, obrazlagalo se, nikad se ne mogu implementirati njegove političke odredbe – davanje prava izbjeglicama na povratak i potvrda jedinstvene zemlje i centralne vlade. Skeptici, uključujući mnoge stare jugoslovenske znalce, od početka su nas upozoravali da će biti nemoguće da multietnička država opstane u Bosni.”³⁶

³⁵ Ovaj problem je jasno i razgovjetno objasnio jedan od najboljih i najcjenjenijih bosanskohercegovačkih umjetnika, slikar Safet Zec: “Nešto bih rekao o onome što se naziva savremena umjetnost. Prihvatam je kao činjenicu, ali ona u ogromnom dijelu svoje pojavnosti ništa ne izražava. Ne vidim u tome neke opšteljudske i humanističke poruke. Tu se ide tako daleko da ljudski ili životinjski izmet postaje predmetom kojim se bave pomenuti umjetnici. Nikad tako nije bio snižen kriterij po kojem se neko smatra umjetnikom.” (*Dani*, nezavisni magazin, Sarajevo, br. 205. 2001. str. 45.

³⁶ Richard Holbrooke, *Završiti rat*, Šahinpašić, Sarajevo, 1998., str. 363.

Ove Holbrookeove riječi potvrđuju dominaciju objašnjenja nad stvarnom kreacijom. Arhitekta Daytonu vjeruje da je Sporazum čuvar multietničke Bosne.³⁷ Zanimljivo je, u tom kontekstu, primijetiti da on protivnike Daytonu, sasvim opravdano, traži i nalazi u mrziteljima multietničke BiH, ali ih (potpuno neopravdano) ne primjećuje među onima koji su za multietničku, ili bolje kazano, običajnu Bosnu! U pitanju je grubi previd koji Holbrookeu omogućuje da gorljivo zastupa Sporazum kao svojevrsni bosnocentrični ideogram (jer protiv Sporazuma su, po njemu, samo antibosanske sile), mada je u pitanju zamjena stvarnog sadržaja bosanske države tek naslućenom idejom Bosne: “Između ideje i stvarnosti između pokreta i djela pada sjena.”³⁸ Sjena se ne smanjuje ni u sedmoj godini postdejtonskog bivstvovanja BiH, a stvarnost raskošno potvrđuje da je Sporazum u biti donio samo

³⁷ Međunarodna krizna grupa (ICG) u svom dubinskom izvještaju *Da li nas je Dayton iznevjerio* od 28. oktobra 1999. demantira Holbrookeovu uvjerenost: “Današnja Bosna i Hercegovina sastoji se de facto od tri mono-etnička entiteta, tri odvojene vojske, tri odvojene policijske snage i nacionalne vlade koja uglavnom postoji na papiru, a funkcionira ovisno od milosti entiteta(...) Osumnjičeni ratni zločinci su i dalje na slobodi(...) Nacionalistički ekstremisti – često ohrabreni, organizirani i finansirani od strane vladajućih političkih partija – još uvijek pale ili bacaju bombe na domove izbjeglica povratnika u određenim oblastima. Korumpirana policija se priklanja nacionalističkim elementima u svojim enklavama, i ponekad otvoreno podržava njihove aktivnosti(...)” (Zaključno sa 2001. godinom, bez obzira na dolazak nove, multietničke vlasti, nisu značajno povećane šanse da se BiH izgrađuje kao multietnička država. Ona nastavlja funkcionirati kao dejtonska država, kao država koja negira stvarni multietnički karakter BiH i kao takva implicira mogućnost novih konflikata. Postdejtonska BiH kao fiktivna multietnička država je stalna opasnost za stvarnu multietničku BiH (a ne njen čuvar, kako to misli Holbrooke) koja je anestetizirana i umrtvljena realnošću dejtonske fikcije u kojoj etnički konflikti završavaju nasiljem, za razliku od stvarne multietničke Bosne u kojoj “etničke napetosti(...) ne završavaju uvijek nasiljem”. (Vidi Anton Grizold, *Međunarodna sigurnost i etnički konflikti*, Politička misao, Zagreb, 1998. br. 4. str. 30.)

³⁸ Ovo su stihovi T. S. Eliota, a Holbrooke ih je uzeo kao moto posljednjeg, četvrtog dijela knjige koji nosi naslov *Epilog: Bosna poslije Daytonu* (Richard Holbrooke, citirano djelo, str. 313.)

neku vrstu mira, produciranu pod prijetećim pritiskom Sjedinjenih Država.

4. Neočekivani zaključak

Iz mirovnog sporazuma za našu zemlju isijava viševjekovna mudrost Zapada koja se može zgusnuti u sintetičku konkluziju: to što je zapadna civilizacija znala, i još uvijek (djelimično) zna, organizovano upotrijebiti nasilje u biti je omogućilo i omogućuje sve oblike vesternizacije (imperijalizam, kolonijalizam, globalizam, kulturalizam, institucionalni humanizam...), pa i *dejtonsku vesternizaciju* Bosne i Hercegovine.³⁹ Organizovana upotreba nasilja pod upravljačkom egidom Sjedinjenih Američkih Država zaustavila je *atavističko nasilje* u najkonfliktnijoj evropskoj regiji koja dubinom svojih historijskih i etničkih nesporazuma još uvijek posjeduje potencijal za proizvodnju *sukoba niskog intenziteta* (Low Intensity Conflicts). To otvara novu dimenziju starog pitanja – kako kontrolirati potencijalni sukob i zašto je uopće potreban novi pogled na eventualne konflikte u Evropi. Promjena u upravljačkoj strukturi američke administracije, dolazak na vlast republikanaca povezanih sa vojnom i naftnom industrijom, promjena strateških prioriteta i njihovo zasnivanje na unilateralnom teorijsko–aplikativnom okviru (unutar kojega Evropa gubi geopolitičku

³⁹ Nema nikakve sumnje da su, kako je to još ustvrdio Thomas Hobbes, “sporazumi bez mača samo riječi i bez ikakve snage uopšte da čovjeka obezbijede.” (Levijatan, Gradina, Niš, 1991. str. 176.) Ovaj Hobbesov stav inkorporiran je kao povijesno znanje u “duh Dejtona”, pa su NATO udari (organizovana upotreba “mača”) po komunikacijskim čvorištima i artiljerijskim položajima VRS očito predstavljali prethodni uvjet da do razgovora i sporazuma o miru uopće dođe. Holbrooke zapisuje: “Operacija *Delibate Force* (Promišljena snaga) počela je 30. avgusta u 2.00 ujutro po lokalnom vremenu. Preko šesdeset aviona koji su izletjeli iz baza u Italiji i s nosača aviona Theodore Roosevelt u Jadranu, zasuli su položaje bosanskih Srba oko Sarajeva. Bila je to najopsežnija vojna operacija u istoriji NATO-a. Tome se pridružila francuska i britanska artiljerija iz Rapid Reaction Force, ciljajući kasarne u Lukavici, jugozapadno od Sarajeva.” (Richard Holbrooke, *Završiti rat, Šahinpašić, Sarajevo*, 1998. str. 104.)

relevanciju) nasuprot multilateralnom dinamizmu Clintonove administracije, ugrozila je Evropu, pa tako i region Zapadnog Balkana, u mjeri u kojoj Washington traži od Evrope da zna sama riješiti svoj problem uz tek sekundarnu asistenciju Sjedinjenih Država.

Može li to Evropa, Evropa u nastanku, koja dramatično zaostaje za SAD-om u ključnoj dimenziji moći – vojnoj sili.

Evropa na kraju 20. i na početku 21. stoljeća suočava se sa negacijom svog povijesnog telosa: kao dio zapadne civilizacije Evropa više ne zna organizovano upotrijebiti nasilje! Njeni vojni kapaciteti, primjećuje generalni sekretar NATO-a George Robertson, samo izgledaju impresivni i čista su iluzija. U suočenju sa tim neočekivanim podtekstom vlastite emancipacije, u toj svojevrsnoj “izdaji Napoleona” Evropa nije uspješno detektirala *geopolitički korak unazad* aktualne američke administracije, regres zasnovan na novoj favorizaciji vojno-industrijskog kompleksa i bazičnih elemenata političke moći.

Decenijsko kašnjenje u razvoju klasične i sofisticirane vojne industrije za SAD-om ugrozilo je važnu poziciju Evrope u svjetskim poslovima, te prijeti marginalizacijom “stare dame” i multilateralnih institucija u kojima evropske zemlje igraju značajnu ulogu, kao što je, recimo, NATO. Tu opasnost uočio je George Robertson, koji će na međunarodnoj berlinskoj konferenciji o sigurnosti u februaru ove godine dramatično upozoriti: “Europski saveznici(...) moraju Washingtonu pokazati da su spremni naglo ojačati svoje vojne snage, jer će inače Washington poći putem *unilateralizma i izolacionizma* (istakao N. Ć.), a Evropa će izgubiti utjecaj na svjetske prilike. Uvjerem sam da Natu i ubuduće pripada velika uloga, ali samo ako se bitno promijeni.”⁴⁰ A promijeniti se znači uvjeriti Washington da Evropa nije *smetnula* svoj bitak – organizovanu upotrebu nasilja, jer, kako upozorava R. A. Brown, “porijeklo Evrope iskovano je u ognju rata”.

⁴⁰ Citirano prema zagrebačkom tjedniku *Nacional*, izdanje od 14. februar 2002.

Ako je, dakle, uslijedio “zaborav bitka”, Evropa, a sa njom i Bosna i Hercegovina, osuđeni su na tamu partikularne, atomizirane, etničke anarhije. Paradoks je potpun i u njegovu apsurdnost ima smisla vjerovati: organizovana, sistemska upotreba nasilja sprečava eksploziju starih etničkih mržnji i novih antropoloških mržnji, proizvedenih globalizacijom. Bosna je, u tom smislu, paradigmatična: da NATO nije razorio agresivni srpski ekspanzionizam, ne bi bilo nikakvog, pa ni iritirajućeg dejtonskog ugovora o miru. Rat bi još trajao. Kao navika. Kao “kraj povijesti” i početak antihistorije. Kao “posljednji čovjek”. Kao *The End*.

Nerzuk Ćurak

BOSNIA AFTER DAYTON:
THE GEOPOLITICAL CHALLENGES
OF THE POST-MODERN STATE

Abstract

In the seventh year of its post-Dayton existence, Bosnia, the half-completed Bosnian state, still presents a political, economic, security and cultural problem to the sub-region (the former Yugoslavia), the region (South-Eastern Europe), the macro-region (Europe) and the pan-region (the Americanized world). The author endeavours to discern the causes of this, examining the geopolitical capacity of Dayton Bosnia and Herzegovina as a state that is not a state, regardless of the fact that it is regarded as one on the basis of international law. Dubbing the new Bosnia and Herzegovina a post-modern witticism of geopolitical genius, the author of this paper calls into question the Dayton constitution of the state, regarding this form of political order as

acting out a state that is not a state as such. This constitutional order puts on hold the potential for Bosnia and Herzegovina to be part of globalization as the universal world-game and enhances the credibility of political and academic analyses that present the image of Bosnia and Herzegovina by means of the 'imperialism of the imagination'.

The paper regards the Dayton Accord as justified as a politico-legal document in just one regard, that of having brought to an end the primordial violence. The Accord functions as a truncated, albeit significant, contribution to the ethos of western civilization as American. In this regard the author reaches an unexpected conclusion that corresponds to present European weakness: the 'old lady' merely produces the illusion of her own military power, which in fact does not exist, and this has a dramatic impact on the security of Bosnia and Herzegovina as a member state of the international community towards which the Bush administration does not demonstrate the same feelings and interest as were a feature of the Clinton administration.